

Elinikäinen kasvatusta ja itseohjattu opiskelu

Savićević, Dusan M. 1986. Elinikäinen kasvatusta ja itseohjattu opiskelu. Aikuiskasvatusta 6, 1, 4—10. — Artikkelissa tarkastellaan kasvatuksen olemusta ja tehtäviä sekä itseohjaukselta lähinnä ihmisen persoonallisuuden kehittämisen kannalta. Elinikäisen kasvatuksen periaatteen toteuttaminen edellyttää koulukasvatuksesta itseohjauksen ja itsenäisten opiskelumenetelmien entistä laajempaa käyttöä. Itseohjauksen onnistuminen ihmisen kehitysprosessissa vaatii mm. opettajien asenteiden muutosta, työympäristön ilmapiiriin muuttumista sekä yksilön omaa tahdonvoimaa.

Kasvatuksen historia osoittaa, että elinikäisen kasvatuksen juuret ovat syvällä ihmiskunnan kehityksessä. Elinikäisen kasvatuksen perustana on yhteiskunnan ja ihmiselämän kehityksen dialektiikka. Kuitenkin omallakin aikakaudellamme on erityisiä, elinikäiseen kasvatukseen liittyviä piirteitä. Nämä kuvastavat laajempia pyrkimyksiä saavuttaa elinikäisen oppimisen ja kasvatuksen ihanteet. Tässä yhteydessä käsite elinikäinen kasvatusta sisältää ajatuksen yleismaailmallisesta kasvatuksesta, että kaikkea mahdollista kasvatusta tarjottaisiin mahdollisimman monelle ihmiselle heidän kaikissa elämänvaiheissaan. Oman historiallisen, taloudellisen ja kulttuurillisen kehityksen pohjalta, kukin yhteiskunta etsii sille sopivinta tapaa saavuttaa elinikäisen kasvatuksen ihanteet. Näihin tapoihin kuuluvat myös erilaiset itseohjatut oppimismuodot.

Elinikäisen kasvatuksen käsite sisältää kaikki kasvatustilanteiden keskeiset tekijät, sekä muodolliset että epämuodolliset. Tällaisessa käsitteessä kuvastuu kunkin maan koko opetusjärjestelmän yhtenäisyys ja johdonmukaisuus. Elinikäisellä kasvatuksella on kaksi periaatetta: jatkuvuus ja integrointi. Jatkuvuuden perusajatus on siinä, että jokaisella ihmisellä tulisi olla mahdollisuus hankkia tietoja kaikissa elämänsä vaiheissaan, riippuen heidän omista tarpeistaan, tehtävistään ja rooleistaan. Kasvatusta on ihmiselämän tärkeä osa sen kaikissa vaiheissa. Tärkeää on myös integrointi, jonka perusajatus on, että kunkin maan

kaikki mahdolliset kasvatusta- ja koulutusmuodot, sekä myös itseohjattu oppiminen, saatetaan yhtenäiseksi järjestelmäksi. Vaikka elinikäisen kasvatuksen käsite painottaakin jatkuvuutta, useat eri asiantuntijat tähdentävät, että jatkuvuus ei merkitse pelkästään ajallista jatkuvuutta, vaan myöskin sekä yksilön että sosiaalisen ympäristön jatkuvuutta (Schwartz, 1974). Vaikka onkin totta, että sekä lapsen että aikuisen elämä luonnehtivat hieman erilaiset määreet, kuten Schwartz on aivan oikein todennut, ihmisen elämällä on useita eriteltävissä olevia aspekteja. Ihminen on jakamaton olento, joka edustaa tiettyä jatkuvuutta kasvussaan, kehityksessään ja edistymisessään. Ihmiselämän biologisia ja psyykkisiä tekijöitä ei voi erottaa toisistaan. Kasvatusta ja itseohjauksen tulisi edistää elämän eri tekijöiden yhdistämistä, niiden tulisi vähentää kaikkea sellaista, mikä johtaa näiden tekijöiden erottamiseen toisistaan. Tässä mielessä elinikäisen kasvatusta periaate sisältää kokonaisvaltaisen näkemyksen luonnosta, yhteiskunnasta, ja ihmisen henkisestä elämästä. Kasvatusta jatkuvuuden suhteen tulee painottaa, että ihmiselämän aikana ei muutu pelkästään ihminen, vaan muutoksia tapahtuu myöskin ihmisympäristössä, sekä työ- että sosiaalisessa ympäristössä. Tällaiset muutokset suovat ihmisille mahdollisuuden saada ja omaksua uutta tietoa, joka voi liittyä työelämään tai olla laadultaan yhteiskunnallista. Elinikäinen kasvatusta vaikuttaa ympäristössä (työ, kulttuuri,

perhe) ja yksilössä tapahtuviin muutoksiin. Kaikki tällaiset muutokset ovat toisistaan riippuvaisia.

Sen lisäksi että kasvatus ja itseohjaus olisivat alituisesti ihmiselämässä läsnäolevia piirteitä, niiden tulisi myös olla elämän sisäisenä osana. Tällainen näkemys elinikäisestä kasvatuksesta auttaisi sitä muuttamaan staattisesta prosessista dynaamiseksi, nykyihmiselle soveltuvaksi elämänmuodoksi. Siitä tulisi kaikkien ihmistoimintojen — työelämän, sosiaalisen toiminnan, perhe-elämän ja henkilökohtaisten harrastusten — keskeinen osa.

Kun näemme elinikäisen kasvatuksen käsitteenä, kasvatustilofosofiana, se on suunnattu, tai me haluamme sen suunnata, kohti ihmistä, kohti ihmisen perusolemusta, kohti hänen kehitystään; sen tarkoitus ei ole luoda ”hyötyihmistä”, jonka arvo perustuu pelkästään hänen tekemäänsä työhön. Elinikäinen kasvatus on ihmisonnen olennainen osatekijä. Kun kasvatusta ei tähtää pelkästään sosiaalisiin, taloudellisiin tai poliittisiin hyötynäkökohtiin, vaan sen tulisi kehittää ihmisen omia mahdollisuuksia, sen tulisi luoda onnellisuutta. Tästä syystä on filosofisessa mielessä täysin oikeutettua nähdä elinikäinen kasvatus yksilöllisenä arvona. Jos ihminen on oman onnensa seppä, tulisi hänen ottaa vastuu omasta henkilökohtaisesta elinikäisestä kasvatuksestaan ja itseohjauksestaan. Tämä on suuri filosofinen kysymys: miten ”herättää” yksilö ottamaan perimmäinen vastuu omasta henkilökohtaisesta kehityksestaan, sekä myöskin vastuu sen yhteiskunnan kehityksestä, johon tämä kaikki perustuu. Tällaista vastuuta ei aikaansaada ilman, että hankitaan tietoja niiden valintojen pohjaksi, jotka ihminen sosiaalisen ja yksilöllisen kehityksensä aikana tekee.

Elinikäinen kasvatus -käsitteen ydinkohtana on, että ihmisyksilö muuttuu jatkuvasti. Nämä muutokset johtuvat myöskin järjestelmällisen kasvatuksen ja oppimisen vaikutuksista. Kasvatuksella ja itseohjauksella on avainasema näissä muutoksissa. Kasvatus- ja oppimisprosessit eivät pysty vastaamaan yksilön ja yhteiskunnan vaatimuksiin tai mahdollisuuksiin. Tästä puutteesta johtuen, ihmisen potentiaalinen kapasiteetti on edelleen keinotekoisesti rajattu, kehittämätön ja riittämättömästi hyödynnetty. Tutkimukset ovat osoittaneet, että ihmisen kapasiteetti vähenee mikäli sitä käytetään väärin, tai sitä ei käytetä ollenkaan. Kasvatuksen ja koulutuksen päämääränä ei ole pelkästään loppututkinto tai ammatillinen ura, vaan se tuo myös mukanaan tietoja, joihin perustuu ihmisen selviytyminen ja kehittyminen.

Kasvatus ja itseohjaus ovat erittäin tärkeitä tekijöitä luotaessa yksilöiden välistä tasa-arvoa. Tästä syystä on hyvin tärkeää tajuta, että elinikäinen kasvatus voi auttaa poistamaan ihmisten väliset erot. Elinikäinen kasvatus auttaa poistamaan hengen ja tunne-elämän köyhyyden. Tällainen suhtautuminen, joka näkee kasvatuksen ja itseohjauksen eräänä inhimillisen ja sosiaalisen kehityksen osatekijänä, perustuu humanistiseen näkemykseen ihmisestä ja yhteiskunnasta.

Perinteisesti kasvatus -käsite on liitetty lähinnä koulunkäyntiin. Tänä päivänä kasvatus nähdään paljon laajempaan käsitteeseen, kuin pelkkänä instituutioihin perustuvana järjestelmänä.

Koko ihmisympäristö — työ, koulutus, yhteiskunta ja perhe — kuuluu kasvatukseen piiriin. Eräs tärkeä sosiaalinen ja tieteellinen kysymys on, kuinka integroida eri vaikutteet ja kasvatustyydyt, jotka ovat tähän asti olleet erillään toisistaan, yhdeksi kokonaisvaltaiseksi kasvatustyydytjärjestelmäksi, sekä kuinka määritellä tavat, joilla eri ihmiselämän eri tekijät voivat vaikuttaa kasvatustyydytjärjestelmään. Kaikkien eri osatekijöiden yhdistäminen yhdeksi kokonaisuudeksi, joka huomioi kaikki kasvatuksen ja itseohjauksen ongelmat ja osatekijät, on erittäin tärkeä toimenpide saatettaessa elinikäisen kasvatuksen teoriaa käytäntöön. Elinikäisen kasvatuksen periaatteen pohjalta laaditun koulutusjärjestelmän peruspiirteenä on kaikkien kasvatustyydytkeinojen ja -mahdollisuuksien monimuotoisuus, olivatpa nämä kasvatustyydytkeinit muodollisia tai epämuodollisia, institutionaalisia tai vapaita.

Itseohjauksen luonne ja olemus

Eräs yhteiskunnallistuneen ihmisen peruspiirteistä on hänen pyrkimyksensä hankkia uutta tietoa. Työssään, sosiaalisessa kanssakäynnissään ja yksityiselämässään ihminen yrittää päästä paremmin perille luonnon ja yhteiskunnan salaisuuksista. Tällaisessa prosessissa hän saattaa kehittää ja edistää omaa itseään. Näyttäisi siltä, että itseohjaus soveltuisi hyvin tämäntyyppiseen kehitykseen. Kasvatus ja itseohjaus ovat yhden kokonaisprosessin kaksi eri osaa, riippumatta siitä, millä tasolla ne esiintyvät. Niiden keskinäinen riippuvuus on ilmiselvää, ja tästä syystä näemmekin niiden keskeisen suhteen olevan luonteeltaan dialektinen.

Itseohjauksen historialliset juuret löytyvät ihmisen halusta ylittää omat rajansa ja muuttaa vallitsevaa todellisuuttaan sekä maailmaa,

missä hän elää. Monet ihmiset, sekä historiallisesti merkittävät, että tavalliset ihmiset, ovat hyötyneet paljon itseohjauksesta. Tämä on kiistämätön tosiasia, jota tukevat tunnettujen kirjailijoiden, tiedemiesten ja filosofien elämäkerrat.

Mutta sen ohella, että itseohjauksen juuret ovat syvällä inhimillisen ajattelun ja toiminnan kehityksessä, on sillä vieläkin laajempi perusta teoriassa ja käytännössä. Useat tekijät vaikuttavat siihen, että itseohjaus on tärkeä osa nykyaikaamme. Näitä tekijöitä ovat tiede, teknologia ja viestintä. Aika jossa elämme pakottaa yksilön hakemaan turvaa, ei niinkään stabiilisuudesta ja staattisuudesta, vaan muutoksesta. Nopeat, usein toistuvat muutokset vaativat, että ihmiset kehittäsivät itseään, hankkisivat tietoja, aloittaisivat itseohjattuja opintoprojekteja, ts. harrastaisivat itseohjausta. Usein sanotaan, että yksilö voi suuresti vaikuttaa omaan luontaiseen kapasiteettiinsa harrastaa yllämainittuja toimintoja. Nykytieteen keinoin on saatu selville, että ihminen käyttää keskimäärin 10 % aivokapasiteetistaan. Kaikissa ihmisen elämänvaiheissa on luonnolliset edellytykset itseohjauksen harjoittamiselle.

Itseohjaus ja persoonallisuuden kehittyminen

Keskeisenä ja jakamattomana kasvatuksen osatekijänä, itseohjaus tarjoaa uusia mahdollisuuksia kehittää persoonallisuutta. Persoonallisuuden luominen on monitahoinen, jatkuva prosessi, jossa toimivat sekä ulkoiset että sisäiset tekijät. Näiden keskinäinen vuorovaikutus riippuu persoonallisuuden kehityksen asteesta ja vaiheista. Nuoremmassa iässä persoonallisuuden kehitys on hyvin riippuvainen ulkoisista tekijöistä. Kasvatusprosessien ulkoinen säättely, sekä oppimisen kautta hankitun tietouden lisääntyminen johtaa jatkuvasti kohti sisäistä itsesäättelyä, joka sitten muuttuu itseohjaukseksi. Näin ollen itseohjaus on yksilön itse toteuttamaa, henkilökohtaisen kehityksen säättelyä ja johtamista.

Tästä kaikesta ei tulisi tehdä sellaista johtopäätöstä, että ulkoisen ympäristön vaikutus olisi vähenemässä. Kysymys on pelkästään siitä, että tietyn kehitysvaiheen jälkeen, kun yksilö saavuttaa kokemuksia ja tietoutta, ulkoiset vaikutteet kulkevat yhä enemmän ihmisen psyyken kautta, ja ihmisyksilö voi suorittaa niistä arviointeja, hyväksyä tai hylätä ne, perustaen arviointinsa tiettyihin standardeihin, periaatteisiin, arvostuksiin ja ihanteisiin. Näin

ollon sellainen persoonallisuuden kehittymisen, joka on varhaisessa vaiheessa määräytynyt ulkoisten tekijöiden pohjalta, määräytyy jatkossa yhä enemmän itseohjauksen pohjalta. Täten itseohjaus on tarpeellinen ja tärkeä tekijä persoonallisuuden kehittämisessä. Itseohjaus on ihmisyksilön tarkoituksellista ja systemaattista toimintaa itseään kohtaan, jonka tarkoituksena on hankkia tietoutta, poistaa itsessään olevia epäkohtia, ja muodostaa yksilön itsensä sekä yhteiskunnan kannalta toivottavia luonteenpiirteitä.

Itseohjauksen intensiteetti kuvastaa yksilön henkistä kypsyyttä. Työssään, elämäntoiminoissaan ja itseohjauksessaan ihminen löytää itsensä täydellisemmin; hän löytää maailman jossa hän toimii, hän vertailee yhteiskunnan tarpeita omiin tarpeisiinsa ja mahdollisuuksiinsa, ja näin säätelee nykyistä ja tulevaa käyttäytymistään. Ihmisen toimintaprosessi ei pääty kun ihminen saavuttaa tietyn iän tai koulutustason. Elämä vaatii ihmiseltä yhä enemmän, ja tällaisten vaatimusten tyydyttäminen johtaa uusiin tarpeisiin ja vaatimuksiin. Tästä syystä itseohjauksessa on tietty jatkuvuus.

Tämä tarkoittaa sitä, että persoonallisuuden kehityksen eräänä osatekijänä itseohjauksen vaikutus ulottuu vanhuusikään asti. Se ei suinkaan tarkoita, että itseohjauksen päämäärät pysyisivät muuttumattomina samalla kun persoonallisuus kehittyy ihmisen roolin ja tehtävien myötä. On itsestään selvää, että se riippuu myöskin koulutuksen tasosta ja eräistä muista, ihmisen ulkoiseen ja sisäiseen maailmaan vaikuttavista tekijöistä. Koulutuksen taso on hyvin olennainen seikka. Korkeasti koulutetulla ihmisellä on suurempi tarve ja mielenkiinto itseohjausta kohtaan. Hän havaitsee selvemmin omat koulutukselliset puutteensa, hän on realistisempi asettaessaan itseohjauksen päämääriä ja tehtäviä, ja hän myöskin tietää mihin suuntaan hänen tulisi itseään kehittää. Itseohjausprosessia läpikäyvä ihminen kehittää persoonallisuuteensa tärkeän piirteen, itsenäisyyden eli autonomian. Tällainen itsenäisyys antaa yksilölle mahdollisuuden hankkia tietoa, kehittää kykyjään ja harrastuksiaan, muodostaa tieteellisen käsityksen maailman olemuksesta, sekä muuntaa tiedot vakaumuksiksi ja soveltaa omat teoreettiset käsityksensä käytäntöön.

Itseohjaus on välttämätön edellytys älyllisten kykyjen, etenkin loogisen ajattelun, kehitykselle. Se vaatii, että analyysiin perustuvalla älyllisellä toiminnalla yhdistetään tieto ja sosiaalinen käytäntö, se vaatii että suoritetaan vertailuja ja tehdään johtopäätöksiä, ja se edis-

tää luovaa ajattelua. Kyky vastaanottaa yksilöllinen vastuu yhteiskunnallisesta ja yksilöllisestä kehityksestä riippuu kyvystä kehittää itsenäistä arviointi- ja toimintakykyä. Itsenäinen toimintakyky ei merkitse, että yksilön tulisi olla välittämättä ulkoisista toiminnoista, jotka vaikuttavat yksilön toimintaan. Autonominen käyttäytyminen perustuu kriittiseen ajatteluun ja itseohjaukseen. Näin ollen itseohjauksen tulisi kehittää kriittistä ajattelua, joka taas takaa autonomisen, itsenäisen käyttäytymisen. Perinteinen opetus ja kasvatustieteet eivät tukenet itsenäistä ja osallistuvaa oppimista, eikä itseohjausta. Kasvatustieteiden tutkimukset eivät ole tietoisia siitä, kuinka paljon perinteinen opetuksen organisointi ja perinteinen oppilas-opettaja suhde aiheuttavat sitä, että oppilaan asema on passiivisen tarkkaileva, ja kuinka paljon tämä tulee myöhemmin vaikuttamaan sosiaalisten ja työelämän roolien suorittamiseen. Itse asiassa tällainen käyttäytyminen johtuu opettamisen ja oppimisen mukauttamisesta; se johtuu siitä, että oppiminen tulkitaan eräänlaisena prosessina, joka mukautuu muuttuviin olosuhteisiin. Nykytiede suhtautuu kriittisesti väittämään, että oppiminen olisi pelkästään eräänlainen mukautumisprosessi, siitä yksinkertaisesta syystä, että mukautuva oppimismalli vähentää vaatimuksia käyttää ihmisen omaa aloitekykyä, joka taas on mitä olennaisiin seikka ihmisen osallistuessa kaikkiin hänen elämänsä tärkeisiin toimintoihin, sekä myöskin hänen harrastaessaan itseohjausta.

Kasvatustieteet ja itseohjaus ovat yksilöllisiä ja sosiaalisia toimintoja, joissa tulisi tehdä ero sovinnaisen ja epäsovinnaisen oppimisen välillä. Kun otetaan huomioon nykyihmisen moninaiset toiminnot, ei riitä, että tiedetään miten jokin asia tehdään, vaan tulisi myös tietää miksi ja missä se tehdään. Tämä taas edellyttää huomion kohdistamista sosiaalisiin ja yksilöllisiin päämääriin puhuessamme yksilön kasvusta ja kehityksestä, sekä myös kehittäessämme ihmiselämän laatua. Nämä ovat pohjimmiltaan filosofisia kysymyksiä. Opettajat ovat yhteiskunnan edustajia, ja näin ollen heillä on moraalinen velvollisuus aikaansaada yksilöissä muutoksia. Tutkittaessa itseohjauksen ongelmatilaa, ei voida hyväksyä sellaista mielipidettä, jonka mukaan oppiva yksilö on täydellisesti eristetty olento, tai joka näkee kaiken järjestelmällisen vaikuttamisen kasvatukseen ja itseohjaukseen aggressiona muiden mielipiteitä kohtaan. Määritelmänsä mukaisesti, kasvatustieteet merkitsevät tarkoituksellista pyrkimystä muuttaa ihmisen käyttäytymistä tavalla tai toisella (Lawson, 1979). Autonomiaan tähtäävä

kasvatustieteet ja järjestelmällinen kasvatustieteet eivät sulje toisiaan pois, jos tarkastelemme kasvatustieteet- ja itseohjausprosesseja dialektisesti. Perinteinen auktoriteetti kasvatustieteessä ja opetuksessa, joka on aiemmin kuulunut opettajille, tulisi korvata yhteistoiminnallisella suhteella, jonka intensiteetti kasvaa iän ja koulutustason mukaan. Mutta olisi väärin hylätä se ”panos”, jonka opettaja kasvatustieteelle ja itseohjaukselle tarjoaa järjestelmällisenä vaikuttamisena ihmisiin, ei pelkästään nuorten ihmisten kasvatustieteessä vaan myös aikuiskasvatustieteessä. Olisi mahdollista siirtää ne tiedot, jotka voidaan hankkia ilman opettajan apua, kunnes oppilaat ovat saavuttaneet korkeamman koulutustason. Silloin heillä on vaadittava tietotaso, jolla itse voivat etsiä tietoja ja tehdä riittävin perustein johtopäätöksiä. Ilman riittävää koulutustasoa on mahdotonta vaikuttaa rakentavasti itseohjaustoimintoihin, tai järjestelmällisiin kasvatustoimintoihin.

Kun tutkimme itseohjauksen ja yksilön kehityksen välisiä suhteita, ei tulisi keskittyä pelkästään ratkaisemaan kysymystä, mitä ihminen on, vaan vielä tärkeämpää olisi, kuten kanadalainen J.R. Kidd (1967) on aivan oikein todennut, tarkastella kysymystä, millaiseksi ihminen voisi tulla. Tämä vaatisi todellisen muutoksen perinteiseen kasvatustieteeseen, joka ei ole kiinnittänyt riittävästi huomiota persoonallisuuden kehitykseen tai ihmisen kapasiteetin tai kykyjen kehitykseen, eikä ihmisten kykyä rajoittavien tekijöiden poistamiseen. Näen itseohjauksen prosessina, joka sekä poistaa että synnyttää tällaisia tekijöitä.

Motivointi itseohjaukseen

Itseohjauksen onnistumisen perustuu moneneen eri tekijään. Näistä eräs tärkein on motivaatio. Motivointi itseohjaukseen riippuu sekä kunkin yksilön tarpeista, että kunkin yksilön mahdollisuuksista ja valmiuksista aloittaa itseohjaus. Tällaiset mahdollisuudet ovat luonteeltaan sekä objektiivisia että subjektiivisia. Objektiivisiin mahdollisuuksiin kuuluvat aika joka ihmisellä on käytettävissään itseohjaukseen, ihmisen työstään tai sosiaalisesta ympäristöstään saamat virikkeet, sekä itseohjauksen mahdollistavat varat ja resurssit. Subjektiivisiin mahdollisuuksiin kuuluvat koulutustaso, aiemmat itseohjauskokemukset, yksilön omat, itsenäiset työskentelytekniikat ja menetelmät, joko kirjojen tai muiden välineiden piiristä, ideologiset näkökohdat, sekä yksilön suhtautuminen työtään ja sosiaalisia sitoumuksiaan kohtaan.

Mitä tulee itseohjaustoimintaan johtavien motivoivien luokitteluun, asiaa tutkivat eivät ole päässeet yksimielisyyteen sopivasta luokittelusta. Eräs seikka johon on kuitenkin viitattu on, että ihmisen työympäristössään nauttima kunnioitus tuntuisi stimuloivan ihmisen kykyä harrastaa itseohjausta. Eräs yhteiskunnallisen ihmisen perustarpeista on nauttia muiden ihmisten kunnioitusta. Näin ollen, mikäli itseohjaus lisää yksilön auktoriteettia ja kunnioitusta työpaikallaan tai sosiaalisessa ympäristössään, tästä muodostuu eräs hyvin tärkeä motiivi, miksi harrastaa itseohjausta. Eräs toinen tärkeä motiivi on kyky kohdata koulutuksessa, työssä tai sosiaalisessa kanssakäynnissä ilmaantuneita vaikeuksia tai haasteita. Kun ihminen ottaa suorittaakseen uusia, vastuunalaisia työelämään tai sosiaaliseen toimintaan liittyviä tehtäviä, ilman että hänellä olisi niiden suorittamiseen vaadittava kokemus, tai mikäli hänellä on riittämättömät tiedot tällaisten tehtävien suorittamisesta, hän voi löytää vastauksen näihin ongelmiin itseohjauksen avulla.

Työympäristö, joka sisältää paljon yksittäisiä arvoja, on tarjonnut paljon esimerkkejä ja virikkeitä yksilön itseohjaukselle. Siis mikäli ihminen on valmis ja halukas aloittamaan itseohjauksen, ja hän saa tähän tukea sekä työympäristöltään että omalta perheeltään, on onnistuminen tässä tehtävässä taattu. Tällaisissa tapauksissa, saavutetuista tuloksista johtuva onnellisuus tulee olemaan laadultaan syvällisempää ja täydellisempää. Ison Britannian Avoimessa yliopistossa suoritettut tutkimukset ovat osoittaneet, miten tärkeää itseohjausta yksilölle on työ-, sosiaali- ja perheympäristönsä tarjoama tuki ja kannustus.

Itseohjauksen onnistuminen on riippuvainen työn ja päämäärien olemassaolosta, näiden toteuttamissuunnitelmasta, sekä yhteiskunnan tarpeiden ja vaatimusten tiedostamisesta. Menestys riippuu myös yksilön kyvystä tunnistaa omat kykynsä ja tarpeensa, sekä hänen kyvystään saavuttaa asetetut päämäärät ja suorittaa asetetut tehtävät. Tehokkaampi itseohjaus edellyttää parempaa itsetuntemusta, omien kykyjen tiedostamista ja tuntemista, ja niiden kriittistä arviointia. Tämä voidaan saavuttaa opiskelulla, kriittisellä analyysillä, sekä omien toimintojen arvioinnilla, vertailemalla omia arvioita muiden kyseistä yksilöä koskeviin arvioihin; siis siihen, miten muut arvioivat kyseisen yksilön työn ja toimintojen tulokset. Pelkkä oma arviointi ja näin saavutettu tyydytys saattaa vähentää itseohjauksen tarvetta ja näin ollen hidastaa edistymistä. Vastaava negatiivinen ilmiö on epäluottamus omia kykyjä

kohtaan, niin että jokainen, jopa itseohjaukseen liittyvä toiminta vaikuttaa turhalta koska yksilö epäilee omia kykyjään saavuttaa halutut tulokset. Luottamus omiin kykyihin tulisi yhdistää omiin puutteisiin kohdistuvaan kritiikkiin, niin että kyseiset puutteet voitaisiin minimoida. Itseohjauksen kehittymistä edistää päämäärien ymmärtäminen ja tietty näkemys omasta kehittymisestä. Itseohjauksen onnistuminen ei riipu pelkästään yksilön älyllisistä resursseista, vaan myöskin omasta tahdonvoimasta, sekä siitä, miten sitkeästi yksilö suorittaa tehtävät jotka vaativat häneltä suuria ponnistuksia ja uhrauksia.

Eri itseohjausmuodot

Andragoginen teoria viittaa kahteen perimmäiseen itseohjausmuotoon: suunnattuun itseohjaukseen ja vapaaseen itseohjaukseen. *Suunnattu itseohjaus* toteutetaan kasvatustieteiden (koulujen ja muiden kasvatustieteiden ja kulttuuri-instituutioiden) avustuksella, sekä yksilön itsensä aktiivisella panoksella. Silte luonteenomaisia ovat konkreettinen ohjaus, sekä kasvatustieteiden ja kulttuuri-instituutioiden järjestelmällinen vaikuttaminen, joka näkyy asiantuntija-apuna ja kongressien, seminaarien ja muiden kollektiivisten kasvatustieteiden muodossa, ja kasvatustieteiden tehtävien usein toistuva yksilöllinen ja kollektiivinen arviointi. Suunnattu itseohjaus voi olla monimuotoista, ts. sen tulisi käyttää useita eri kasvatustieteiden tai kommunikointikeinoja: postia, radiota, televisiota, äänitteitä, kalvoja, dioja yms. Suunnattu itseohjaus tarjoaa kaksisuuntaisen yhteydenpidon, jota voivat joko kontrolloida sekä yksilöt että kasvatustieteiden tiot. Tällä alalla on saavutettu huomattavia tuloksia ja aloitettu tärkeitä tutkimuksia sekä Jugoslaviassa että eräissä muissa maissa.

Vapaa itseohjaus tapahtuu yksilön itsensä kautta, ja on riippuvainen yksilön omista henkilökohtaisista tarpeista ja mielenkiinnon kohteista. Se ei ole sidottu kasvatustieteiden tai kulttuuri-instituution ennalta määrättyyn suunnitelmaan tai ohjelmaan, vaan se perustuu henkilökohtaiseen valintaan ja arviointiin; se on luonteeltaan jaksottaista, episodimaista, ja siitä puuttuu tiukka kontrolli. Itseohjausta harrastava ihminen omia yleensä korkean koulutustason, tietyn pitkäjänteisyyden, kyvyn hyödyntää lähdemateriaaleja ja resursseja, sekä pitkälle kehittyneen vastuuntunnon oman itsensä kehittämistä. Tämän tyyppinen itseohjaus saattaa myöskin muuttua ohjatuksi itseohjaukseksi. Päinvastainen muutos on myöskin

mahdollinen. Teknologian kehitys ja sen tuleminen myös kasvatuksen piiriin, tulee tuomaan mukanaan uusia mahdollisuuksia yhdistää kasvatusta ja itseohjausta, sekä yhdistää suunnattu ja vapaa itseohjaus.

Itsenäiset työskentelymenetelmät, niiden tunnustaminen ja kehittäminen, ovat erityisen tärkeitä edellytyksiä itseohjauksen onnistumisen kannalta. Koulujen ja muiden kasvatusta ja kulttuuri-instituutioiden tulisi sallia yksilöiden tutkia kaikkea itseä, ja myös hankkia kaikki tarvitsemansa tiedot itse.

Eräs systemaattisen ja järjestelmällisen kasvatuksen perustehtävästä on valmentaa ja kouluttaa ihmisiä jatkuvaan itseohjaukseen, kouluttaa heidät tutkimaan ongelmia itsenäisesti ja opettaa heitä hyödyntämään kirjallisuutta ja muita lähteitä. Tällainen koulutus ei sovellu pelkästään nuorille ihmisille, vaan myös aikuisille, joilta useissa tapauksissa on puuttunut tilaisuus hankkia, muodollisen koulutuksensa puitteissa, taitoa työskennellä itsenäisesti kirjojen ja muun lähdemateriaalin parissa. Monet aikuiset, jotka ovat joskus tällaiset taidot hankkineet, ovat ne sittemmin kadottaneet, koska heidän muodollisesta koulutuksestaan on jo hyvin pitkä aika; näin ollen heidän täytyy kehittää nämä taidot ja valmiudet uudelleen.

Osallistuminen itseohjaustoimintaan

Itseohjausprosessin tutkiminen on lisääntynyt viimeisten kymmenen vuoden aikana, ja on kohdistunut enemmän aikuisiin kuin nuoriin ihmisiin. Tšekkoslovakiassa, Unkarissa, Puolassa, Ranskassa, Neuvostoliitossa, Jugoslaviassa, USAssa, Kanadassa, jne. on suoritettu mielenkiintoisia empiirisiä tutkimuksia. Omissa tutkimuksissani minua kiinnosti aikuisten osallistuminen itseohjaustoimiin. Tutkin yhdeksää kaupunkiyhdyskuntaa, kohderyhmänäni oli tuhat ihmistä, joiden ikä vaihteli 18—65. Kriteerinä käytin kohderyhmän sukupuolta, koulutustasoa, ikää, ammattia, järjestöaktiiviteettia, tulotasoa, sekä siviilisäätyä. Samalla tutkin erilaisten lähdemateriaalien käyttöä, mm. kirjojen, aikakauslehtien, sanomalehtien käyttöä, jota ilman olisi vaikea suunnitella itseohjausta.

Tulokset osoittivat, että suuri osa (54,2 %) kohderyhmästä ei harrasta itseohjausta tiedonhankkimistapana. Sain myös selville, että naiset harrastavat itseohjausta vähemmän kuin

miehet. Havaitsin korkean korrelaation koulutustason ja itseohjauksen harrastamisen välillä: mitä korkeampi koulutustaso, sitä suurempi osallistuminen itseohjaustoimintoihin. Niistä, jotka eivät osallistuneet itseohjaukseen, 86,9 % oli jättänyt kansakoulun kesken, 85 % oli käynyt kansakoulua epäsäännöllisesti, ja vain 24 % oli saanut koulutusta 16:een ikävuoteen asti. Tällaiset tilastot todistavat selvästi, kuinka tärkeää on lisätä ihmisten koulutustasoa, sekä kasvatuksen edistämisen kannalta, että heidän itseohjauksensa kannalta. Tutkimuksieni mukaan, itseohjauksen kannalta tärkein tekijä on, että yksilöllä tulisi olla vähintään kahdeksan vuoden peruskoulutus; tämä on tärkeää sekä ammattia, että kaikkea muutakin koulutusta ajatellen.

Ihmisen ammatti vaikuttaa suuresti hänen osallistumiseensa itseohjaustoimintaan. Kohderyhmän suhteen kävi ilmi, että eläkeläiset harrastivat itseohjausta hyvin harvoin; 68,9 % työläisistä ei myöskään harrastanut itseohjausta, kun taas vastaavat luvut ammattitaitoisille työntekijöille olivat 52,6 %, teknisille toimihenkilöille 34,8 %, sekä virkamiehille 21,9. Kohderyhmän itseohjaustoimet olivat läheisesti sidoksissa heidän tulotasoonsa; niistä jotka eivät harrastaneet itseohjausta 63,3 % kuului alhaisimpaan palkkaryhmään. Sosiaalinen toiminta vaikuttaa myöskin itseohjauksen harrastamiseen; järjestöaktiivit harrastavat itseohjausta enemmän kuin järjestöihin kuulumattomat. Tulokset osoittivat myös, että yksi toiminta aiheuttaa toisen toiminnan, yhden tarpeen tyydyttäminen johtaa toisiin tarpeisiin.

Yllämainittujen, itseohjaukseen vaikuttavien tekijöiden lisäksi tulevat myös ikätekijät. Tulosten mukaan suurin osa itseohjausta harrastavista oli iältään 26—35 v., seuraavaksi suurin ryhmä oli 36—45 v., ja viimeiseksi tulivat 18—25 v. 45. iän jälkeen, ja etenkin 55 v. iän jälkeen, niiden määrä, jotka eivät koskaan harrastaneet itseohjausta nousee jyrkästi. Siitä ryhmästä, jotka eivät harrastaneet itseohjausta, 72,1 % olivat iältään 56—65 v.

Tulosten pohjalta voi tehdä sen johtopäätöksen, että useat eri tekijät vaikuttavat aikuisten osallistumiseen itseohjaustoimiin. Nämä tekijät ovat: aiempi koulutustaso, sosiaaliset sitoumukset, ammatti, ikä, sukupuoli, sekä yksilön taloudellinen tilanne. Kaikkia näitä tekijöitä, kuten myös muitakin, tulisi tutkia hyvin tarkasti itseohjausta suunniteltaessa, jotta voitaisiin luoda sopivia itseohjausohjelmia ja pystyttäisiin tarjoamaan oikeita neuvoja itseohjauksen avulla tietojen hankkimille ihmisille.

Yhteenveto

Tässä artikkelissa olen tarkastellut itseohjausta elinikäisen kasvatuksen keskeisenä osana. Käsitteisenä on, että itseohjaus liittyy hyvin läheisesti kasvatukseen, että sillä on vuorovaikutus kasvatuksen kanssa, ja että se myös täydentää kasvatusta. Tiedonhankkimiskeinona, itseohjaus auttaa meitä toteuttamaan elinikäisen kasvatuksen periaatteen. Sen tärkein toimintaperiaate on jatkuvuus.

Itseohjaus vaatii työtä ja vaivannäköä, sekä vapaa-ajan uhraamista tähän tarkoitukseen. Itseohjausta harrastava kohtaa vaikeuksia ja esteitä, jotka voivat olla luonteeltaan ulkoisia tai sisäisiä. Ihmisen työ- tai asuinympäristö voi kannustaa tai estää hänen itseohjaustaan. Oppiminen on vaikeaa jo sinänsä, ja jotkut yksilöt eivät omaa riittävästi tahdonvoimaa saattaa niin suurta pitkäjännitteisyyttä vaativaa tehtävää päätökseen. Tällaisissa tapauksissa itseohjauksen tavoitteiden kollektiivinen tavoittelu saattaa olla myöskin hyödyllistä koska tällä tavalla voi itseohjausta harrastava kannustaa ja rohkaista itse itseään sekä ottaa vastaan haasteita muiden ihmisten edessä. Henkilökohtaisten toimintojen oma-kohtainen kontrollointi on erittäin tärkeää, koska yksilö voi suunnitella toimintansa tältä pohjalta.

Kasvatuksen kannalta itseohjauksella on erityisen tärkeä rooli muodostettaessa maailmankuvaa. Kirjallisuutta ja muuta lähdemateriaalia referoidessaan, ihminen saattaa selvittää teoreettisia ongelmia, ja muodostaa uskomuksia joiden pohjalta hän saattaa rakentaa suhteensa elämän eri osatekijöihin, sekä myöskin työnsä.

Sain tutkimuksessa myöskin selville, että osallistuminen itseohjaustoimintaan riippuu elämän ulkoisista olosuhteista, yksilön aiemasta koulutustasosta, ammatista, sosiaalisista sitoumuksista, ja aktiivisuudesta sekä yhteiskunnan, että koko elämänpiirissä. Itseohjaus laajentaa yksilön mahdollisuuksia kehittää omaa persoonaansa, tunnistaa erilaiset sosiaaliset voimatekijät, yksilölle tulee tietoisuus näiden olemuksesta ja hänelle tulee tietty kypsyys sekä valmius ohjata omaa elämäänsä. Itseohjaus auttaa integroimaan oppimisen ja ymmärtämisen siten, että näistä muodostuu ihmiselämän keskeinen osa ja välttämätön osatekijä. Tästä syystä itseohjauksen problematiikan ymmärtäminen ja sen tärkeyden tunnustaminen elinikäistä kasvatusta ajatellen on äärettömän tärkeä asia. Kasvatus- ja kulttuuri-instituutioiden tulisi ymmärtää, että itseohjaus on kasvatuksen keskeinen osa, ja näiden tulisi

myös luoda sellaiset olosuhteet, joissa kasvatusta ja itseohjausta voitaisiin yhdistää. Avainongelmana on oppia, ei pelkästään oppimaan, vaan myös järjestämään kasvatusta tavalla, joka mahdollistaisi sen, että oppimisesta ja kasvatuksesta tulisi ihmiselle luonteenomainen toiminta. Uuden teknologian tukema, uusi kasvatustilafilosofia tarjoaa mahdollisuuksia, jotka ylittävät perinteisen kasvatuksen rajat. Perinteinen kasvatusta näki kasvatuksen pelkästään erään ihmiselämän osan sivuosana (lapsuus ja nuoruus), joka oli rajoitettu tiettyyn osaan vuodesta, tiettyyn aikaan päivästä, joka oli sijoitettu vartavasten tätä tarkoitusta varten pystytettyihin rakennuksiin (luokkahuoneisiin). Itseohjaus saattaa auttaa meitä toteuttamaan muutoksia, ei pelkästään kasvatustilafilosofiassa ja sen organisoimisessa, vaan myös ihmisten ajattelutavassa.

Lähteet

- Ajzenberg, A.J. 1969, 'Pedagogical problem of self-education', *Soviet Pedagogy*, Vol. 12 (venäjäksi).
- International Conference on the Problem of Self-Education of Adults 1971, *Andragogija*, 3—4 (serbo-croatiaksi).
- Jovanovic-Ilic, M. 1966, *Education for Self-Education*, Zavod za udzbenike (Institute for Textbooks), Belgrade (serbo-croatiaksi).
- Kidd, J.R. 1967, *The Implications of Continuous Learning*, Gage, Toronto.
- Lawson, K.S. 1979 (2nd edition), *Philosophical Concepts and Values in Adult Education*, Open University Press, Milton Keynes.
- Mrman, I. 1975, *Self-Education*, Vojno izdavacki Zavod (Military Publishing Institute) Belgrade (serbo-croatiaksi).
- Prodanovic, D. 1973, *A Man and Self-Education*, Zavod za udzbenike, Sarajevo (serbo-croatiaksi).
- Problems of Modern Self-Education*, 1971, Zbornik Instituta za pedagogiska istrazivanja, 4, Belgrade.
- Savičević, D. 1983, *A Man and Lifelong Education* Republicki zavod za unapredjenje školstva, Titograd (serbo-croatiaksi).
- Schwartz, D. 1974, *Permanent Education*, Martinus Nijhoff, The Hague.
- Span, M. 1980, *Model of Multimedia Education for Self-Management*, Birotehnika, Zagreb (serbo-croatiaksi).
- Tough, A. 1976, 'Self planned learning and major personal change', in Smith, R.M. *Adult Learning: Issues and Innovations*, Eric.